

Vállalkozásfejlesztés a területiség tükrében - a vállalkozásbarát-index módszertana

Horváth Anna

DOI: 10.14267/VILPOL2026.03.09

A tanulmány a vállalkozói teljesítmény területi vizsgálatának jelentőségét és a vállalkozásbarát index kialakításának módszertani alapjait mutatja be. Az index célja, hogy a gazdasági teljesítmény, az intézményi háttér, az infrastruktúra, a demográfiai folyamatok és a vállalati jellemzők együttes értékelésével átfogó képet adjon a térségek vállalkozási környezetéről.

Miért fontos a vállalkozói teljesítmény területi vizsgálata?

A vállalkozásbarát index létrejöttében fontos szerepet játszott a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara, amely a vállalkozásfejlesztés és a területfejlesztés közötti kapcsolatokat erősítését stratégiai kérdésként kezeli. A jelenlegi gazdaságpolitikai környezetben nagyobb hangsúlyt kell kapnia a két terület összehangolásának: a helyi gazdaságfejlesztési programok és a vállalkozásfejlesztési eszközök integrált alkalmazása megkerülhetetlen, amennyiben célunk a térségek versenyképességének növelése és a regionális egyenlőtlenségek mérséklése.

A gazdasági fejlődés és a vállalkozói aktivitás szorosan összefügg, egymáshoz való kapcsolatuk három fő irány mentén értelmezhető: a tényező-vezérelt gazdaságokban jellemzően alacsony képzettségű a munkaerő, a gazdasági életben a természeti erőforrások dominálnak (1). A gazdasági fejlődés lehet hatékonyság vezérelt is, amely azt jelenti, hogy a termelékenység növelése és a technológiai fejlesztések kerülnek a gazdasági irányelvek középpontjába (2). A harmadik esetben az innováció veszi át a vezető szerepet: a tudásintenzív szektorok kerülnek előtérbe, a növekedés alapja az innováció (3) (Petőné Csuka, 2022).

A vállalkozói tevékenység gazdasági hatása nagymértékben függ annak minőségétől, különösen az innovatív és gyors növekedésű vállalkozások jelenlététől. A vállalkozások gazdasági növekedésre gyakorolt hatása elválaszthatatlan a területi fejlettségtől (Szerb, Lukovszki & Varga, 2019). A térbeli különbségek egy-egy térség gazdasági adottságait tárják fel – így ennek során arról is tisztább képet kaphatunk, hogy mely tényezők járulnak hozzá azok gazdasági fejlődéséhez vagy épp elmaradottságukhoz. A vállalkozások teljesítményének elemzése ezért fontos részét képezheti a regionális gazdasági folyamatok megértésének. Magyarország esetében például szembetűnő egyes nagyvárosias régiókban a vállalkozások koncentrálódása és kiemelke-

dő gazdasági szerepe, míg nem meglepő módon a periférikus térségekben a kkv-k gazdasági teljesítménye általában alacsonyabb. A területi különbségek mellett ágazati differenciálódás is kirajzolódik, amely arra utalhat, hogy egyes gazdasági tevékenységek erősen kötődnek bizonyos térségekhez, míg más ágazatok egyenletesebben oszlanak el az országban. Ez a jelenség jelentős hatással van a regionális gazdasági szerkezetre és a térségek versenyképességére (Kincses, Tóth & Jeneiné Gerő, 2022).

2008 és 2020 között a térségek versenyképességi helyzete bizonyos mértékben változott, azonban a területi különbségek struktúrája stabil maradt: a teljesítmény és a versenyképesség tehát a fent jelzett 12 évben tehát nem változott jelentősen, az eltérések pedig jelentősek maradtak. A gazdasági teljesítmény koncentrációja elsősorban a nagyvárosi régiókban és a fejlettebb térségekben figyelhető meg, míg a periférikus térségekben a vállalkozások teljesítménye általában alacsonyabb (Kincses, Tóth & Jeneiné Gerő, 2022).

A területi fejlettség mérése tehát indokolt a gazdasági teljesítmény és a vállalkozások sikerkritériumainak függvényében: az elemzési pont célja, hogy azonosíthatók legyenek azok a térségek, amelyek külön fejlesztési támogatást igényelnek. A területi fejlettség összetett jelenség, amely nem ragadható meg egyetlen mutató segítségével. Egy adott térség fejlettsége több tényező – például gazdasági teljesítmény, infrastruktúra, társadalmi viszonyok és környezeti feltételek – együttes hatásának eredménye. Emiatt a fejlettség méréséhez gyakran komplex indikátorok vagy többváltozós statisztikai módszerek alkalmazására van szükség (Szabó & Szabó, 2023).

Fontos továbbá megemlíteni, hogy a különböző fejlettségű területek különböző vállalkozói struktúrákat és ezáltal ezekhez igazodó támogatási eszközöket igényelnek. Vegyük példaként a fent említett két szélsőséget: a nagyvárosi, iparosodott térségeket és a perifériákat. Ezeket a kategóriákat természetüknél fogva drasztikusan más keretrendszerben szükséges értelmeznünk.

A városi tér szerkezete és fejlettsége nem pusztán fizikai infrastruktúrát jelent, hanem olyan gazdasági és társadalmi interakciós környezetet is teremt, amely közvetlen hatással lehet a vállalkozások innovációs teljesítményére. A városi innováció nem csupán makroszintű tényezők – például városméret vagy gazdasági fejlettség – függvénye, hanem erősen kapcsolódik a városi tér mikroszintű szerveződéséhez is (Shang et al., 2025).

A periférikus térségek egyik kihívása éppen az, hogy hiányoznak azok a sűrű gazdasági és társadalmi interakciós hálózatok, amelyek a városi térben az innováció és a vállalkozói aktivitás katalizátoraként működnek. A kisebb települések és periférikus régiók gyakran alacsonyabb népsűrűséggel, gyengébb infrastruktúrával, korlátozott finanszírozási lehetőségekkel és kevésbé fejlett intézményi háttérrel rendelkeznek, ami csökkenti a vállalkozások együttműködési lehetőségeit és az innovációs folyamatok intenzitását. Emellett a magasan képzett munkaerő elvándorlása, a kutatás-fejlesztési kapacitások hiánya, valamint a gyengébb vállalkozói ökoszisztéma tovább erősítheti a centrum–periféria különbségeket. Mindez azt eredményezi, hogy a periférikus térségek gazdasági fejlődése gyakran lassabb ütemű, és a vállalkozások kevésbé képesek bekapcsolódni a tudásintenzív gazdasági folyamatokba. A regionális fejlesztéspolitika egyik kulcsfeladata olyan intézményi és gazdasági feltételek megteremtése, amelyek képesek erősíteni a helyi vállalkozói ökoszisztémákat, elősegítve a tudásáramlást, az együttműködéseket és az innováció terjedését a periférikus térségekben is.

A vállalkozói ökoszisztéma működését két fő komponens határozza meg. Egyrészt beszélhetünk a rendszerszintű tényezőkről: vállalkozók és vállalatok, startupok, befektetők, egyetemek, inkubátorházak stb. Ezek az elemek közvetlenül vesznek részt az innováció és a vállalkozás létrehozásában. A másik komponens a keretfeltételek rendszere, amely a társadalmi, kulturális és intézményi környezetet jelenti. Ilyen például a szabályozási rendszer, a finanszírozás, az oktatási rendszer, a vállalkozói kultúra és az infrastruktúra. A két komponens kölcsönhatása teremt meg azt a környezetet, amelyben a vállalkozások létrejöhetnek és fejlődhetnek (Cavallo, Ghezzi & Balocco, 2018).

A vállalkozói ökoszisztéma vizsgálata során feltételeznünk kell egyfajta társadalmi beágyazottságot is a vállalkozások részéről. A korai vállalkozáskutatás gyakran a vállalkozót egyfajta „gazdasági hősként” ábrázolta, aki saját képességei és innovatív ötletei révén hoz létre új vállalkozásokat. Újabban azonban sokkal elterjedtebb az a meglátás, miszerint a vállalkozói tevékenység erősen függ a társadalmi és intézményi környezettől. A vállalkozók lehetőségeit jelentős mértékben meghatározza például a helyi gazdasági struktúra, a finanszírozási lehetőségek, az oktatási rendszer vagy a vállalkozói kultúra (Cavallo, Ghezzi & Balocco, 2018).

A vállalkozói ökoszisztémák működése erősen helyhez kötött jelenség. A földrajzi környezet, a helyi intézmények, a kulturális normák és a társadalmi kapcsolatok mind jelentős hatást gyakorolnak arra, hogy egy adott térségben milyen mértékben alakul ki vállalkozói aktivitás. Az ökoszisztémák több különböző komponensből állnak, amelyek egymással kölcsönhatásban alakítják a vállalkozási környezetet. Ezek közé tartoznak például az intézményi tényezők, a finanszírozási lehetőségek, az oktatási rendszer, a kutatás-fejlesztési infrastruktúra, valamint a vállalkozói kultúra. Az ökoszisztéma működése szempontjából különösen fontos a különböző szereplők közötti kapcsolati háló, amely lehetővé teszi az információk és erőforrások gyors áramlását (Zhu & Chen, 2022).

A kutatás célja

A vállalkozásbarát index egy mérőszámban összesíti a vállalkozási környezetet meghatározó különböző tényezőket. A gazdasági teljesítmény, a demográfiai folyamatok, a munkaerőpiaci helyzet, az infrastruktúra vagy a helyi intézményi háttér együttesen határozzák meg a vállalkozások működési feltételeit. A komplex index az eltérő típusú mutatókat integrált módon jeleníti meg. Emellett a kutatás másik célja a területi különbségek feltárása, valamint olyan tényezők azonosítása, amelyek meghatározó szerepet játszanak a vállalkozási aktivitás térbeli mintázatainak kialakulásában.

Az index végeredményeként egy, a gazdaságpolitikai és területfejlesztési döntéshozatal szempontjából is jelentős analitikai és döntéstámogató eszköz létrehozása a cél. Az index feltárja a strukturális tényezőket, amelyek a vállalkozási környezet minőségét meghatározzák, és amelyek fejlesztése – például a helyi intézményi háttér, az infrastruktúra, a humán erőforrások vagy a vállalkozásfejlesztési szolgáltatások területén – különösen indokoltá válhat.

Módszertan

A komplex mutató olyan összetett statisztikai mérőszám, amely több, egymással részben összefüggő almutató integrálásával egyetlen, átfogó indexet képez. A komplex mutatók lényege, hogy különböző dimenziókat – például gazdasági, társadalmi, demográfiai, infrastrukturális vagy intézményi tényezőket – együttesen értékelnek, így lehetővé teszik egy adott jelenség, például a vállalkozásbarát környezet vagy a területi fejlettség több szempontú, integrált vizsgálatát. Mivel a gazdasági és társadalmi folyamatok rendszerint több tényező együttes hatásának eredményeként alakulnak ki, egyetlen indikátor önmagában ritkán képes megfelelően megragadni ezek komplexitását. A komplex mutató alkalmazása ezért lehetőséget ad arra, hogy a különböző dimenziók közötti összefüggéseket egyetlen összesített értékben jelenítsük meg.

A komplex mutató kialakításának módszertana több lépésből áll. Az egyes almutatókat először normalizáljuk (tehát egységes skálára hozzuk annak érdekében, hogy az eltérő mértékegységekben kifejezett adatok összehasonlíthatóvá váljanak). Ezt követően egyirányúsításra kerül sor, amely biztosítja, hogy minden indikátor azonos értelmezési irányban hasson az indexre. A normalizált és egyirányúsított mutatók már aggregálhatók – azonos súlyokkal vagy szakmai megfontolások alapján meghatározott súlyok alkalmazásával (jelen esetben utóbbi mellett döntöttünk). Az aggregáció eredményeként létrejövő index tehát több tényező szintéziséből adódik, és egyetlen értékben fejezi ki az adott területi egység vagy gazdasági rendszer relatív helyzetét.

Mutatórendszer

Vállalati jellemzők

A vállalati jellemzők a mutatórendszer outputjaként szerepelnek: tehát a továbbiakban vizsgált gazdasági, infrastrukturális és demográfiai jellemzői nyomán milyen vállalkozói közeg jött létre az adott járásban. A változók nem minden esetben utalnak egyértelműen pozitív vagy negatív jellemzőkre, ezért ebben az esetben a terv egy tipográfia létrehozása.

Vállalkozások mérete

A vállalkozásokat foglalkoztatottak száma alapján a következő csoportokba soroljuk: kis-, közép-, nagyvállalkozások [1]. Ennek fényében vizsgálatunk során a következő elosztást tekintjük ideálisnak járási szinten:

- kisvállalkozások: 70%
- középvállalkozások: 25%
- nagyvállalkozások: 5% [2] [3]

A vállalkozások online jelenléte

A vállalkozások digitális térben való láthatósága és elérhetősége egyre közvetlenebbül befolyásolja a piaci hozzáférést, az ügyfélszerzést és a márka iránti bizalmat. Emellett az online aktivitás (például weboldal, közösségimédia-jelenlét, értékelések) mérhető indikátorként szolgálhat a digitalizációs érettségre, a szervezeti alkalmazkodóképességre és az innovációk befogadására.

A következő szempontok szerint értékeljük a vállalkozásokat:

- Honlap (1: van; 0: nincs);
- Mobiloptimalizált honlap (1: van; 0: nincs);
- Többnyelvű elérhetőség (1: van; 0: nincs);
- Online ügyfélszolgálat (1: van; 0: nincs);
- Webshop (1: van; 0: nincs);
- Egyéb social media platformok száma;
- Google értékelés értéke.

Vállalkozások bruttó hozzáadott értéke

A bruttó hozzáadott érték azt fejezi ki, hogy a vállalkozás a felhasznált anyagok és igénybe vett szolgáltatások értékén felül mekkora újonnan létrehozott értéket állít elő, ezért a gazdasági teljesítmény lényegi komponensét ragadja meg. Alkalmos a vállalkozások és ágazatok összehasonlíthatóbb értékelésére, mivel csökkenti az árbevétel inputtartalmából és eltérő beszerzési szerkezetéből adódó torzításokat.

Exporttevékenység

Az exporttevékenység vizsgálata jelzi, hogy a vállalkozás mennyire versenyképes nemzetközi piacokon, képes-e diverzifikált bevételi források kialakítására. Az export jelenléte a régió szintjén a nyitottságot, külső kapcsolódásokat és beszállítói beágyazottságot is tükrözi, ami a gazdasági növekedési potenciál fontos meghatározója.

Személyi ráfordítások

A személyi ráfordítás fontos indikátor a vállalkozásbarát indexben, mert közvetlenül jelzi a vállalatok munkaerő-foglalkoztatási képességét és a helyi gazdaság munkaerőpiaci szerepét. Magasabb személyi ráfordítás általában arra utal, hogy a vállalkozások jelentős humán erőforrást alkalmaznak, ami a térségben keletkező jövedelmek és a helyi fogyasztás növekedéséhez járul hozzá. Emellett a mutató a vállalatok működésének intenzitását és a gazdasági aktivitás társadalmi beágyazottságát is jól tükrözi, ezért fontos eleme a területi gazdasági teljesítmény értékelésének.

Adózás előtti eredményhez viszonyított adóterhelés

Segít elkülöníteni, hogy a nyereségességi különbségek mennyiben fakadnak a vállalati teljesítményből, illetve mennyiben az adózási szabályokból, kedvezményekből vagy adóoptimalizálási gyakorlatokból, így megalapozottabbá teszi az összehasonlítást.

Gazdasági jellemzők

Egy lakosra jutó SZJA adóalapot képező belföldi jövedelem

Az egy lakosra jutó, SZJA adóalapot képező belföldi jövedelem a térség jövedelemtermelő képességét és fizetőképes keresletét jelzi, ami közvetlenül befolyásolja a vállalkozások értékesítési lehetőségeit és növekedési potenciálját. Emellett proxyként szolgál a helyi gazdaság munkaerőpiaci minőségére (foglalkoztatottság, bérszint) és a vállalkozások által létrehozott hozzáadott érték lakossági lecsapódására, így segíti a teljesítmény területi összehasonlítását és értelmezését.

Civil szervezetek

A gazdasági civil szervezetek (pl. szakmai egyesületek, vállalkozói klubok, érdekképviseltek) száma és aktivitása a helyi gazdaság intézményi beágyazottságát és együttműködési kultúráját jelzi, ami érdemben támogatja a tudásmegosztást, a bizalomépítést és a hálózatosodást. Emellett az aktív szervezetek erősíthetik az információáramlást, az érdekképviselést és a közös programok (képzés, klaszter, beszállítói kapcsolatok) szervezését, ami közvetve javíthatja a vállalkozások versenyképességét és alkalmazkodóképességét.

Ipari/logisztikai parkok száma

Az ipari és logisztikai parkok jelenlétének vizsgálata azért fontos, mert ezek a koncentrált infrastruktúrával és szolgáltatásokkal (közművek, telephely, közlekedési kapcsolatok, raktározás) rendelkező környezetek érdemben javíthatják a vállalkozások működési hatékonyságát, beruházási képességét és piacra jutását, így a teljesítményük is eltérhet a parkon kívüli cégekétől. Emellett a parkok a helyi gazdaság vonzóképeségének és agglomerációs hatásainak (beszállítói kapcsolatok, klaszteresedés, munkaerővonzás) indikátorai, ezért területi összehasonlításnál fontos kontextusváltozót jelentenek az árbevétel-, export- és foglalkoztatási mutatók értelmezéséhez.

Kamarai jelenlét

A kamarai jelenlét elősegíti a vállalkozások közötti hálózatosodást, valamint a helyi gazdasági szereplők szakmai támogatását és információhoz jutását. A kamarák közvetítő szerepet töltenek be a vállalkozások, az önkormányzatok és a gazdaságfejlesztési intézmények között, ezáltal hozzájárulnak a helyi gazdasági együttműködések erősödéséhez és a vállalkozói környezet javításához. Ennek következtében a helyi kamarai jelenlét jelentősen javíthatja a vállalkozások működési feltételeit, versenyképességét és hosszabb távú gazdasági teljesítményét.

Infrastruktúra

Közszolgáltatások megléte

A következő szempontok szerint értékeljük a településeket:

- Kórház (1: van; 0: nincs);
- Bölcsőde (1: van; 0: nincs);
- Óvoda (1: van; 0: nincs);
- Általános iskola (1: van; 0: nincs);
- Szakközépiskola (1: van; 0: nincs);
- Önkormányzat kezelésében lévő tartós bentlakásos és átmeneti elhelyezést nyújtó intézmények (1: van; 0: nincs).

Alapvetően meghatározza a térség életminőségét, népességmegtartó képességét és munkaerő-vonzását, ami közvetlenül kihat a gazdasági teljesítményre. Emellett a szolgáltatási színvonal a beruházások és vállalkozások számára is kulcsfontosságú telephelyi feltétel, így a térségek közötti teljesítménykülönbségek értelmezésében nélkülözhetetlen kontextusváltozó.

Saját járásszékhely elérési ideje közúton a leggyorsabb úton

A járásszékhely közúti elérési ideje azért fontos, mert jól közelíti a térség funkcionális hozzáférhetőségét a közigazgatási, közszolgáltatási és piaci központi funkciókhoz, ami hatással van a lakosság és a vállalkozások tranzakciós költségeire és mindennapi működési hatékonyságára.

Önkormányzatok teljesítménye

A helyi kormányzás minősége (stratégiai tervezés, szolgáltatásszervezés, fejlesztések megvalósítása, ügyintézés) közvetlenül alakítja a térség életminőségét, befektetési vonzerejét és gazdasági működőképességét. Ehhez elsősorban az önkormányzatok kiadásait és bevételeit kívánjuk elemezni.

Demográfia

Öregedési index

Jelzi a népesség korösszetételének eltolódását, ami hosszabb távon meghatározza a munkaerő-kínálatot, az eltartottsági terheket, a fogyasztási szerkezetet és a közszolgáltatások iránti igényt, így közvetlenül befolyásolja a növekedési és fenntarthatósági kilátásokat.

Egy házi-, illetve gyermekorvosra jutó lakos

Az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés terheltségét jelzi, ami hat a lakosság egészségi állapotára, munkaképességére, életminőségére és így közvetve a gazdasági teljesítményre is.

Regisztrált bűncselekmények, 1000 lakosra

A közbiztonság szintjét jelzi, amely közvetlenül hat a lakosság életminőségére, valamint a vállalkozások működési kockázataira, beruházási vonzerejére és költségeire.

Természetes szaporodás, fogyás

A népesség hosszú távú utánpótlását és demográfiai fenntarthatóságát jelzi, ami meghatározza a munkaerő-kínálatot, a helyi keresletet és a közszolgáltatások finanszírozhatóságát.

Természetes szaporodás, fogyás

Jelzi a térség vonzó- vagy taszítóerejét (munkaerőpiac, szolgáltatások, életminőség), ami közvetlenül befolyásolja a népességmegtartást, a humán tőke összetételét és a gazdasági növekedési potenciált.

Összességében

A vállalkozásbarát index olyan komplex elemzési keretet kínál, amely lehetővé teszi a vállalkozási környezet területi különbségeinek rendszerszintű vizsgálatát. Az index a gazdasági teljesítmény, az intézményi háttér, az infrastruktúra és a demográfiai folyamatok együttes figyelembevételével képes feltárni azokat a tényezőket, amelyek meghatározzák egy térség vállalkozói potenciálját. Az eredmények nemcsak a térségek közötti különbségek értelmezéséhez járulnak hozzá, hanem olyan döntéstámogató információkat is nyújtanak, amelyek a gazdaságfejlesztési és területpolitikai beavatkozások célzottabb tervezését segíthetik elő.

Jegyzetek

[1] A mikro szintre nem terjed ki a vizsgálat, melyet három érv mentén támasztunk alá. (1) Sok mikrovállalkozás működése mögött nem a gazdasági prosperitás áll, azok sokszor önfoglalkoztató jelleggel jönnek létre, vagy melléktevékenységet végeznek, esetleg kényszer-vállalkozásról van szó. (2) Átlagos termelékenységük alacsonyabb, a teljes vállalati szerkezet vizsgálatában felülprezentálják az alacsony hozzáadott értékű tevékenységet. (3) A 10 főnél kisebb vállalkozások vizsgálata a közepes fejlettségű gazdaságok vizsgálata során „leuralhatja” a középvállalkozásokat.

[2] OECD (2017): Entrepreneurship at a Glance. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2021/11/understanding-firm-growth_9dffe82/fc60b04c-en.pdf?utm_source=chatgpt.com

[3] Hsieh, C. T., & Klenow, P. J. (2009). Misallocation and manufacturing TFP in China and India. *The Quarterly journal of economics*, 124(4), 1403-1448. URL: <http://klenow.com/MMTFP.pdf>

Irodalomjegyzék

Cavallo, A., Ghezzi, A. & Balocco, R. (2018). *Entrepreneurial Ecosystem Research: Present Debates and Future Directions*. kiadó? esetleg folyóirat?

Hsieh, C. T., & Klenow, P. J. (2009). Misallocation and manufacturing TFP in China and India. *The Quarterly journal of economics*, 124(4), 1403-1448. URL: <http://klenow.com/MMTFP.pdf>

Kincses, Á., Tóth, G. & Jeneiné Gerő, H. E. (2022). A hazai mikro-, kis-és középvállalkozások (kkv-k) területi, versenyképességi elemzése, 2008–2020. *Területi Statisztika*, 62(4), 456-477.

OECD (2017). Entrepreneurship at a Glance. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2021/11/understanding-firm-growth_9dffeb82/fc60b04c-en.pdf

Petőné Csuka, I. (2022). Entrepreneurial activity and ecosystem in Hungary. Kiadó vagy folyóirat vagy URL?

Shang, Y., Wan, L., Zheng, L. & Zhuang, D. (2025). How Does the Development of Block Space Drive Enterprise Innovation: A Multi-Dimensional Analysis from the Perspective of Spatial Big Data. *Available at SSRN 5192298*.

Szabó, T. & Szabó, P. (2023). A területi fejlettség szerepe a visegrádi országok területfejlesztésében. *Comitatus: Önkormányzati Szemle*, 33(244), 85-104.

Szerb, L., Lukovszki, L. & Varga, A. (2019). A vállalkozói ökoszisztéma Magyarország városrégióiban. *Statisztikai Szemle*, 97(8), 749-778.

Zhu, W. & Chen, J. (2022). The spatial analysis of digital economy and urban development: A case study in Hangzhou, China. *Cities*, 123, 103563.